Средно училище „Черноризец Храбър“
гр.Пловдив, район Тракия, ул.“Съединение“ №9
тел: 032/ 68 28 49; e-mail: sou_4.x@ abv.bg

АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ АНКЕТНО ПРОУЧВАНЕ НА УЧИЛИЩНИЯ ТОРМОЗ МЕЖДУ УЧЕНИЦИТЕ

В НАЧАЛОТО НА УЧЕБНАТА 2026/2027 ГОДИНА

Анализът на резултатите от проучването на проблема с тормоза и насилието в училище е на базата на приложените въпросници към механизма за противодействие на тормоза в училище на проф. Пламен Калчев /2015г./

Проведеното проучване за наличието и честотата на тормоза в училище сондира мнението на учениците от три възрастови групи в зависимост от образователната степен: начален, прогимназиален и гимназиален етап на обучение. То премина по предложената от проф. Пламен Калчев двустепенна процедура, осигуряваща различни гледни точки по проблема. Беше използван и въпросника за взаимоотношенията в класа за учители, който изследва мнението на класните ръководители.

В анкетното проучване са се включили пряко общо 640 ученици - 350 ученици от прогимназиален и гимназиален етап на обучение и 290 от начален етап на обучение.

Проучването проведено в начален етап, чрез съдействието на класните ръководители и учителите ЦДО по паралелки, обхваща 597 ученици, чиито взаимоотношения са наблюдавани от тях.

Наблюденията на класните ръководители от прогимназиален и гимназиален етап, участващи в изследването обхващат 675 ученици.

Така анкетирането обхваща пряко и индиректно - чрез наблюденията на класните ръководители и учителите ЦДО, общо 1272 ученици в СУ “Черноризец Храбър”.

Съчетаването на ученическите мнения с наблюденията на педагогическите специалисти осигурява по-широка основа за оценка на състоянието на взаимоотношенията в училищната общност и за установяване на основните тенденции, свързани с проявите на тормоз и насилие. Получените резултати ще послужат като основа за формулиране на изводи и набелязване на подходящи мерки за превенция и ефективно противодействие на тормоза в училище.

АНАЛИЗ НА ПОЛУЧЕНИТЕ РЕЗУЛТАТИ:

I. РЕЗУЛТАТИ ОТ ПЪРВИ ЕТАП НА ИЗСЛЕДВАНЕТО - АНКЕТА ЗА УЧИТЕЛЯ

1. В анкетното проучване в началото на учебната година са се включили общо 48 класни ръководители и 17 учители ЦДО - за начален етап на обучение, които са подали информация за състоянието на ръководените от тях класове. Дадените от тях отговори послужиха за по-пълен и обхватен анализ на взаимоотношенията на учениците. Преценката на учителя е важна, за да бъде осъществен цялостен преглед на нагласите и взаимоотношенията между учениците и може да даде по-реалистичен поглед върху ситуацията. За начален етап на обучение тя е и основен източник на информация за състоянието на взаимоотношенията в паралелките и оценка на тормоза и насилието.

2. Според отговорите на учителите ***в повечето от класовете няма деца, които са тревожни, неуверени, изолирани, без приятели***. Отрицателен отговор на **първия въпрос** дават 95,7%, от класните ръководители в начален етап, а само един от тях смята, че в класа има деца, които имат характеристики на потенциални жертви на тормоз от връстниците. Близки по стойности са и данните, които получаваме при учителите ЦДО по паралелки - 82,4% не са наблюдавали деца с такива характеристики, докато само трима са установили ученици с подобен статус. В прогимназиален и гимназиален етап, с "Не" са отговорили 84% от класните ръководители, а отговор "Да" са дали четирима - 16% от попълнилите анкетата.

Учениците, отговарящи на тази характеристика със своя пасивен стил на реагиране непреднамерено привличат вниманието и са в по-висок риск да се окажат мишена на тормоз. По информация от колегите, отговорили утвърдително на въпроса, броят на такива ученици в класовете им е максимум двама, като в повечето случаи това са момчета. Предвид отговорите на втори въпрос, за отношението на останалите към такива деца, можем да считаме, че те рядко са обект на внимание. В потвърждение на това анкетираните, съобщаващи за тях, смятат, че в отношенията между учениците в класовете им ***„става въпрос по-скоро за безобидни неща, типични за отношенията между връстници"***.

Предвид преобладаващото мнение на анкетираните, че няма ученици в класовете им, към които останалите се отнасят зле, не е необходима и ***специална интервенция от страна на възрастния***. Що се отнася до класовете, за които има информация за такива деца, класните им ръководители считат, че наблюдаваните проблеми не са толкова сериозни и могат да бъдат решени на ниво клас сред самите ученици.

2. По данни на около 22% от включилите се в проучването учители от начален етап в класовете им ***„има деца, които са импулсивни, със слаб самоконтрол, лесно се разгневяват, бурно реагират, ако останалите им***

пречат“. За такива ученици в класовете си съобщават едва 4 % от анкетираните класни ръководители в прогимназиален и гимназиален етап. По-голяма част от колегите, наблюдавали ученици с подобно поведение, посочват по един ученик от съответния клас, като наблюденията на учителите ЦДО в следобедните часове показват леко завишаване на проявите на гореописаното във въпроса поведение. При тази характеристика броят на момчетата е по-голям.

В ответните реакции на останалите ученици към тях колегите съобщават, че са наблюдавали по-често избягващо поведение. В два от класовете в прогимназиален етап на обучение учителите са установили, че има ситуации, в които другите ***„на свой ред реагират агресивно, което създава конфликти и напрежение в класа“***.

3. На въпроса ***„Ако имате предвид колко чести и колко сериозни са нещата, които се случват, как бихте определили тези деца?“***, участниците в проучването, които са наблюдавали в класовете си ученици със статус на потенциален агресор, са на мнение, че по-скоро ***„става въпрос за безобидни неща, типични за отношенията между връстници“.*** Същият е процентът на мненията, че ***„Към момента не са такива, но биха могли да се превърнат в агресори, на които останалите отмъщават“*** - 4,2% за гимназиален и прогимназиален етап на обучение, като почти същото /4,3%/ е съотношението и при наблюденията на класните ръководители от начален етап на обучение. Тези колеги считат, че на такива деца е нужно ***„да се окаже помощ, за да се интегрират успешно в групата“***.

4. В отговорите си на въпрос 10: ***„Има ли в класа деца, които обичат нарочно да дразнят да се подиграват на другите, опитват се да доминират, държат се грубо, агресивно и без видима причина?“***, повечето от колегите попълнили анкетния формуляр - около 82,6% от класните ръководители в начален етап на обучение и 95,8% от класните ръководители в прогимназиален и гимназиален етап посочват отрицателен отговор, а едва 4,3% от учителите на начален етап и 4,2% от учителите в прогимназиален и гимназиален етап на обучение смятат, че в класовете им има такива ученици. Броят на децата с подобни прояви в тези класове според педагозите е 1-2, като отново са предимно момчета. В по-голяма част от отговорите проявите не са характеризирани като тормоз. Колегите са счели, че става въпрос за случаи, в които учениците имат ресурса да се справят и сами с конфликта и той да бъде решен на ниво клас. Срещат се единични отговори, че това са действия, които могат да се определят като тормоз над връстниците, или пък към момента не са такива, но могат да прераснат в тормоз.

Обобщени резултати от анкетното проучване сред класните ръководители:

Информацията, подадена от класните ръководители допринася за по-пълната представа за състоянието на проблема с насилието в училище и идентифицирането на класовете с завишена степен на агресивност сред учениците. Чрез нея настоящото проучване обхваща, както пряко

включилите се в проучването 546 ученици, така и наблюденията на учителите спрямо общо 1245 ученици. Включването на учителя в проучването е важно за осъществяване дейността на Координационния съвет по превенция на тормоза и насилието в училище и осигуряване на позитивна образователна среда. По-пълната информация, която се получава за взаимоотношенията и микроклимата в класовете дава възможност за набелязване на мерки за превенция и ограничаване на случаите на насилие и тормоз в училище.

II. РЕЗУЛТАТИ ОТ ПЪРВИ ЕТАП НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

От обобщените резултати става ясно, че в класовете има предпоставки за влошен микроклимат. Това не е основната тенденция, тъй като не всички анкетирани ученици смятат, че взаимоотношенията между съучениците им не са добри и че са ставали свидетели на лоша дисциплина в часовете, както и на прояви на агресия от страна на техен съученик към деца в класа.

Получените резултати са, както следва:

- **За III клас на въпросника са отговорили 152 ученици, а за IV клас - 138 ученици:**

Анализът на отговорите им очертава няколко основни тенденции, свързани с възприемането на взаимоотношенията между съучениците, проявите на агресивно поведение и готовността за оказване на помощ.

По ***отношение на наличието на ученици, към които съучениците се отнасят негативно чрез обиди, подигравки, физическа агресия, разпространяване на слухове или изключване от групата***, преобладават **отрицателните** отговори. Въпреки това част от анкетираните разпознават подобни прояви в класа. Това показва, че макар негативните взаимоотношения да не се възприемат като универсално разпространено явление, те присъстват в училищната среда и изискват целенасочено внимание от страна на педагогическите специалисти.

При оценката на ***честотата на подобни прояви*** се очертава разнообразие в отговорите. Налице са както наблюдения за инцидентни и периодични прояви, така и съобщения за поведение, което се проявява почти ежедневно. Тази тенденция е показателна за необходимостта да се проследяват конкретните ситуации в класа и да се установява дали става въпрос за единични конфликти или за повтарящо се негативно отношение към определени ученици.

Същевременно ***отговорите на въпросите, свързани с оказването на помощ и подкрепа между съучениците, очертават положителна тенденция.*** Преобладава мнението, че в класовете има ученици, които проявяват готовност да помагат на другите, като най-често посочваната нагласа е за оказване на помощ при необходимост. Това е важен ресурс за изграждането на подкрепяща класна общност и създава предпоставки за

насърчаване на взаимопомощта, съпричастността и активното отношение към проблемите на съучениците.

Наред с положителните нагласи към взаимопомощта, ***отговорите на въпроса за наличието на ученици, които се стремят да командват останалите, принуждават ги да извършват нежелани действия или се държат грубо и агресивно, очертават съществена тенденция, свързана с възприемането на властово и доминиращо поведение в класа.*** Повечето анкетирани разпознават наличието на ученици, проявяващи подобно поведение. По отношение на честотата отговорите сочат, че то се наблюдава както периодично, така и почти ежедневно, докато друга част от учениците не съобщават за такива прояви. Това се обяснява с индивидуализма на учениците и възпитанието в семейството да са винаги „първи".

Тези резултати насочват към необходимостта да се обърне внимание на начините, по които учениците взаимодействат помежду си, разрешават възникналите конфликти и упражняват влияние в групата. Важно е да се проследи дали проявите на доминиране са свързани с отделни конфликтни ситуации или представляват повтарящ се модел на поведение, при който определени ученици системно налагат волята си над останалите.

Прави впечатление при обработката на анкетите, че често въпросите не са разбрани и се посочва в отговора нещо друго, а не се отговаря по същността на въпроса.

Обобщение и изводи:

Резултатите от първия етап на проучването в начален етап на обучение очертават съчетание от положителни взаимоотношения, изразяващи се във взаимопомощ и готовност за подкрепа, и минимални проблемни прояви, свързани с негативно отношение, агресивно поведение и доминиране над съучениците. Наред с положителния потенциал на класната общност се откроява необходимостта от последователна превантивна работа за формиране на уважение към личността, приемане на различията и ненасилствено разрешаване на конфликтите.

Следва да се има предвид, че настоящият анализ отразява възприятията на учениците, установени чрез първия етап на изследването. Поради това резултатите сами по себе си не са достатъчни за категорично определяне на наличието и тежестта на тормоз в конкретните класове. Те следва да бъдат разглеждани съвместно с резултатите от следващия етап на проучването, наблюденията на класните ръководители и информацията за конкретни ситуации в училищната среда.

В тази връзка е целесъобразно да продължи работата по утвърждаване на позитивни модели на общуване, насърчаване на взаимопомощта и развиване на умения за разпознаване и своевременно споделяне на случаи на агресия. Особено значение има последователното наблюдение на взаимоотношенията в класовете и предприемането на подходящи педагогически мерки при установяване на повтарящи се прояви на негативно отношение или системно доминиране над отделни ученици.

- **За V клас:**

На въпросника са отговорили 62 ученици

В отговор на първия въпрос, *„Има ли в класа ученици, към които останалите се отнасят зле: обиждат ги, подиграват им се, блъскат ги грубо или ги удрят, разпространяват за тях клюки, слухове, изключват ги от нещата, които останалите правят заедно?“* само 16% от анкетираните отговарят с „Да“ , а 84% - с „Не“. Т.е. по-малко от присъстващи на допитването ученици смятат, че има деца, към които останалите се отнасят зле.

На въпрос № 2, *„Колко често се случва това?“* Отговор „Почти всеки ден“ дават 8%. 11% от анкетираните смятат, че това се случва „Рядко“, а 15% дават отговор „От време на време“. На мнение, че не са наблюдавали подобни взаимоотношения са 66%.

На трети въпрос, „Има ли в класа ученици, които помагат на другите?“, ***71% посочват отговор „Да“, а 29% смятат, че няма деца от класа им, които помагат на другите.*** Тези данни сочат, че повечето от учениците от 5 клас на СУ „Черноризец Храбър“ смятат, че съучениците им са склонни да си помагат.

На въпрос 4, *„Ако има такива ученици, колко често помагат на другите?“*, най-често срещаните отговори са „Винаги, когато някой има нужда“ – 42% от анкетираните. Отговор „Само понякога“ дават 27%, 8% от анкетираните смятат, че това се случва „Рядко“, а 23% от участвалите в първи етап на проучването дават отговор „Няма такива ученици“.

На пети въпрос, *„Има ли в класа ученици, които обичат да командват, да карат другите да правят неща, които не искат, държат се грубо, агресивно и без причина?“*, 21% от анкетираните отговарят с „Да“ , а 79% - с „Не“. ***Т.е. анкетираните ученици смятат, че в класовете им има деца които тормозят останалите и се отнасят зле към тях. Въпреки това броят на отговорилите отрицателно е значително по-голям.*** Учениците, отговорили отрицателно, най-често посочват наличието на един или двама-трима съученици, проявяващи подобно поведение.

На въпрос 6, *„Ако има такива ученици, колко често те се държат по този начин?“,* отговор „Почти всеки ден“ дават 7% от участвалите в допитването ученици. 10% от анкетираните смятат, че това се случва „Рядко“, а отговор „От време на време“ дават 11%. Останалите 73% отговарят отрицателно. Според тях „Няма такива ученици“ в класовете им.

- **За VI клас:**

На въпросника са отговорили 68 ученици

В отговор на първия въпрос, *„Има ли в класа ученици, към които останалите се отнасят зле: обиждат ги, подиграват им се, блъскат ги грубо или ги удрят, разпространяват за тях клюки, слухове, изключват*

ги от нещата, които останалите правят заедно?" 42,6% от анкетираните отговарят с „Да" , а 57,4% - с „Не". Следователно по-малък дял от анкетираните ученици смятат, че в класа има деца, които са обект на негативно отношение от страна на своите съученици.

На въпрос № 2, *„Колко често се случва това?"* Отговор „Почти всеки ден" дават 21% от учениците. 34% от анкетираните смятат, че това се случва „Рядко", а 15% дават отговор „От време на време". Всички останали ученици са на мнение, че не са наблюдавали подобни взаимоотношения.

На трети въпрос, „Има ли в класа ученици, които помагат на другите?", ***от общо анкетирани 68 ученици 58 посочват отговор „Да" и само 10 смятат, че няма деца от класа им, които помагат на другите.*** Процентно изразено, 85% от учениците от 6 клас на СУ „Черноризец Храбър" смятат, че съучениците им са склонни да си помагат.

На въпрос 4, *„Ако има такива ученици, колко често помагат на другите?"*, най-често срещаните отговори са „Винаги, когато някой има нужда" – 59% от анкетираните. Отговор „Само понякога" дават 24%, трима от анкетираните смятат, че това се случва „Рядко", а 9 от участвалите в първи етап на проучването дават отговор „Няма такива ученици". Резултатите показват, че преобладаващата част от учениците смятат, че децата, нуждаещи се от подкрепа, обикновено получават помощ от своите съученици, което свидетелства за положителни прояви на взаимопомощ и съпричастност в класовете.

На пети въпрос, *„Има ли в класа ученици, които обичат да командват, да карат другите да правят неща, които не искат, държат се грубо, агресивно и без причина?"*, 38% от анкетираните отговарят с „Да" , а 62% - с „Не". ***Следователно по-голямата част от анкетираните не наблюдават подобни прояви на доминиращо и агресивно поведение в своите класове. Въпреки това значителният дял на положителните отговори (38%) показва, че подобно отношение също присъства и не бива да бъде пренебрегвано.***

На въпрос 6, *„Ако има такива ученици, колко често те се държат по този начин?"*, отговор „Почти всеки ден" дават 21% от учениците. 7 от анкетираните смятат, че това се случва „Рядко", а отговор „От време на време" дават 9. Делът на отговорилите отрицателно е най-голям - 56%. Според тях „Няма такива ученици" в класовете им.

- **За гимназиален етап на обучение /VIII-XII клас/:**
  На въпросника са отговорили 133 ученици

В отговор на първия въпрос, *„Има ли в класа ученици, към които останалите се отнасят зле: обиждат ги, подиграват им се, блъскат ги грубо или ги удрят, разпространяват за тях клюки, слухове, изключват ги от нещата, които останалите правят заедно?"* само 10 от анкетираните отговарят с „Да" , а останалите 123 - с „Не". Т.е. 7,5% от

всички присъстващи смятат, че има ученици, към които останалите се отнасят зле. Това показва, че според преобладаващата част от анкетираните подобни прояви на негативно отношение и лошо третиране между съучениците не са характерни за техните класове и възрастови групи.

На въпрос № 2, *„Колко често се случва това?“* Отговор „Всеки ден“ дават петима ученици /3,8%/. 17,3% от анкетираните смятат, че това се случва „Рядко“, 6,8% дават отговор „От време на време“. Всички останали ученици - 72,2% от анкетираните са на мнение, че не са наблюдавали подобни взаимоотношения.

На трети въпрос, „Има ли в класа ученици, които помагат на другите?“, ***от общо анкетирани 133 ученици 106 посочват отговор „Да“, 27 смятат, че няма деца от класа им, които помагат на другите.*** Процентно изразено, 79,7% от учениците от гимназиален етап на обучение в СУ „Черноризец Храбър“ смятат, че съучениците им са склонни да си помагат.

На въпрос 4, *„Ако има такива ученици, колко често помагат на другите?“*, най-често срещаните отговори са „Винаги, когато някой има нужда“ – 61% от анкетираните. Отговор „Само понякога“ дават 17, 5% от анкетираните смятат, че това се случва „Рядко“, а 17% от участвалите в първи етап на проучването дават отговор „Няма такива ученици“.

На пети въпрос, *„Има ли в класа ученици, които обичат да командват, да карат другите да правят неща, които не искат, държат се грубо, агресивно и без причина?“*, 16% от анкетираните отговарят с „Да“ , а 84% - с „Не“. ***Предвид данните, можем да заключим, че е малък делът анкетирани, които смятат, че има деца които тормозят останалите и се отнасят зле към тях.***

На въпрос 6, *„Ако има такива ученици, колко често те се държат по този начин?“*, отговор „Почти всеки ден“ дават 8,3% от учениците, като също така 8,3% отговарят че това се случва „От време на време“. 3,8% от анкетираните смятат, че това се случва „Рядко“. Всички останали - 79,7% отговарят отрицателно. Според тях „Няма такива ученици“ в класовете им.

III. РЕЗУЛТАТИ ОТ ВТОРИЯ ЕТАП НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Във втория етап на изследването беше извършено проучване на взаимоотношенията в класа при ученици от VII клас, като бяха спазени насоките за обработка и анализ, дадени от проф. Калчев. Информацията, получена от въпросника за трите различни категории ученици с потенциален статус на жертва, защитник и агресор, даде възможност да се открояят паралелките, в които има индикации за завишени нива агресивност.

Проведеното анкетно проучване с Въпросник за тормоза от връстниците в училище в началото на учебна 2026-2027 г. обхваща пряко 87

ученици VII клас, в чиито паралелки са установени предпоставки за прояви на насилие и тормоз.

В отговор на първи въпрос получените резултати показват, че най-често срещаната форма на тормоз в училищна среда е словесната агресия – обиди, подигравки и измисляне на неприлични прякори, посочена от 47,1% от анкетираните. На следващо място се нарежда дразненето с 24,1%, а 18,4% от учениците отбелязват разпространяването на клюки и неверни твърдения зад гърба на потърпевшите. Прави впечатление, че 13,8% посочват заплахите, а 12,6% – физическата агресия, изразяваща се в блъскане и удряне. Значително по-малък е делът на учениците, които отбелязват изнудване, искане на пари или прояви на тормоз в социалните мрежи. Същевременно 39,1% от анкетираните посочват, че нямат наблюдения върху подобни прояви. Това показва, че макар част от учениците да не са свидетели на тормоз, словесната агресия остава най-разпознаваемата форма на подобно поведение в училищната среда.

В отговорите си учениците локализират най-често местата като: коридори, тоалетни, класни стаи и училищния двор. Повече от половината анкетирани 56% дават отговор, че към настоящия момент не са ставали обект на тормоз.

Отговорите на 88,5% от учениците са отрицателни по отношение извършван спрямо тях тормоз. Останалите 11,5% споделят, че са били сами, когато това се е случвало, заплахата е идвала от съученици от същия клас, в който са и най-често от момчетата.

Учениците преживели ситуации на тормоз отговарят, че най-често са информирали своите родители. Някои са се обърнали към учителите си. По-малко са децата потърсили помощ от съученици и приятели.

Резултатите от проучването показват, че при по-голямата част от анкетираните ученици не се е стигало до ситуации на тормоз. Сред тези, които са споделили за подобно преживяване, девет ученици посочват, че потърсената помощ не е довела до прекратяване на тормоза, докато едва двама отчитат положителен резултат. Трима от анкетираните заявяват, че не са споделили с никого за преживяното.

В тази връзка предстои да бъдат планирани и приложени целенасочени мерки за насърчаване на откритата комуникация между учениците и техните учители, изграждане на взаимно доверие и увереност, че споделените проблеми ще бъдат чути, разгледани своевременно и разрешени.

67% от анкетираните ученици от СУ “Черноризец Храбър” се чувстват спокойни, когато отиват на училище.

Повечето от отговорилите на анкетата /95%/ не се определят като агресори и инициатори на ситуации на тормоз и насилие.

От анкетираните 87 ученици 39% отговарят, че в техния клас има ученици, които обичат да тормозят другите.

Интересни са отговорите, които описват реакцията и ответното поведение на учениците. Те заявяват, че биха оказали съдействие и

подкрепа на тормозения си съученик, като същевременно разговарят с агресорите да преустановят своите действия. Част от децата отговарят, че биха се отдалечили от мястото, но ще уведомят учител, психолог, педагогически съветник и др.

IV ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ИЗВОДИ:

Резултатите от анкетното проучване дават възможност да се направи обща оценка на нагласите, възприятията и поведението на учениците по отношение на тормоза в училищна среда.

1. По отношение на формите на тормоз се открояват предимно прояви на словесна и психологическа агресия – обиди, подигравки, дразнене, разпространяване на слухове и настройване на ученици един срещу друг. Наред с тях се наблюдават и прояви на физическа агресия и заплахи.

2. По отношение на местата, на които се случва тормозът, следва да се обърне внимание както на класните стаи, така и на общите училищни пространства – коридори, двор и други места, в които контролът от страна на възрастните може да бъде по-ограничен.

3. По отношение на личния опит на учениците значителна част от анкетираните заявяват, че не са били подлагани на тормоз през настоящата учебна година. Въпреки това наличието на ученици, които споделят за подобни преживявания, показва, че проблемът не бива да бъде подценяван.

4. По отношение на търсенето на помощ се установява необходимост от насърчаване на учениците да споделят с учители и други доверени възрастни. Особено важно е да се изгради увереност, че всеки подаден сигнал ще бъде разгледан сериозно и ще последват конкретни действия.

5. По отношение на ефективността на предприетите действия отговорите показват, че не във всички случаи споделянето води до прекратяване на тормоза. Това налага да се обърне внимание не само на приемането на сигнали, но и на последващата работа с участниците в конфликтните ситуации.

6. По отношение на усещането за сигурност в училище е необходимо да продължат усилията за изграждане на спокойна и подкрепяща среда, в която учениците не изпитват притеснение от евентуални прояви на агресия.

7. По отношение на собственото поведение на учениците е важно да се продължи работата за формиране на нетърпимост към проявите на тормоз, както и за осъзнаване на личната отговорност при подобни ситуации.

8. По отношение на отношението към съученици, които са обект на тормоз, следва да се насърчават активната гражданска позиция, съпричастността и готовността за оказване на подкрепа. Важно е учениците да разбират, че безучастното наблюдение също може да допринесе за продължаването на проблема.

V НАСОКИ ЗА ПОСЛЕДВАЩА РАБОТА:

Въз основа на резултатите може да се заключи, че макар при значителна част от учениците да не се наблюдават лични преживявания, свързани с тормоз, в училищната среда съществуват отделни прояви на агресивно и неприемливо поведение. Особено внимание заслужават словесните и психологическите форми на тормоз, които понякога могат да останат незабелязани от възрастните, но да окажат съществено влияние върху емоционалното състояние на засегнатите ученици.

В тази връзка е необходимо:

1. Да се продължи работата по превенция на тормоза и агресията чрез тематични часове, дискусии и беседи.
2. Да се насърчава откритата комуникация между учениците и учителите и да се изгражда атмосфера на доверие.
3. Да се работи целенасочено за повишаване на увереността на учениците, че споделянето на проблем води до реална подкрепа и адекватна реакция.
4. Да се засили наблюдението в общите училищни пространства и местата, в които са възможни прояви на тормоз.
5. Да се развиват умения за разрешаване на конфликти, взаимно уважение, толерантност и съпричастност.
6. Да се насърчават учениците да не остават безучастни свидетели, а да търсят съдействието на учител или друг възрастен при установяване на тормоз.

Резултатите представят основни характеристики на взаимоотношенията в класовете и индикациите за завишени нива на агресивност и тормоз от връстниците в училище. Те могат да послужат за целите на практическата работа за превенция и за справяне с проблема, позволяват извеждането и на други тенденции на ниво клас.

Въз основа на наблюденията, може да се твърди, че в някои от паралелките в училище има деца – едно или две, по-рядко три, които са обект на негативно отношение от страна на своите съученици и изживяват трудни ситуации, които могат да се характеризират като тормоз. Усилията и стремежът е тези деца да бъдат включени в извънкласни занимания, конструктивни дейности, чрез които да се придобият умения за справяне, за повишаване своята самооценка и асертивност с оглед да се промени техния статус в класа.

Работата с класовете съвместно с класните ръководители е по посока повишаване степента на толерантност, емпатия и уважение към другите.

ОЦЕНКА НА СИТУАЦИЯТА
В СУ "ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР"
НА БАЗА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ АНКЕТНОТО ПРОУЧВАНЕ.

Резултатите от проведеното анкетно проучване, съчетани с наблюденията на педагогическите специалисти, очертават относително положителна, но неоднозначна картина на взаимоотношенията между учениците в СУ „Черноризец Храбър". Макар да са налице положителни нагласи и прояви на взаимопомощ, подкрепа и съпричастност, същевременно се установяват и отделни прояви на агресивно поведение, негативно отношение и тормоз между връстници.

Информацията от проучването цели да различи три категории ученици с потенциален статус *жертва*, *защитник на жертвата* и *агресор*. За всеки от статусите са предназначени по два въпроса, оценяващи *наличието/броя* на такива ученици и *честотата* на дадения вид поведение, като:

1. Въпроси 1 и 2 са предназначени за определяне статуса на *жертва*.
2. Въпроси 3 и 4 целят идентифициране на потенциалния *защитник на жертвата*.
3. Въпроси 5 и 6 оценяват статуса на *агресор*.

Изследваните ученици са посочили, че в класа им има ученици, които се отнасят зле с останалите – вербално и/или физически. Почти всички от тях посочват, че децата, които осъществяват тормоз, са 2 или 3.

Препоръчително е да се поговори с децата индивидуално; да се стимулира споделянето на техните лични преживявания; да се приложат методи за повишаване на тяхната самооценка и самоувереност; да се открият проблемните деца тип „агресор" и да се открият техните проблеми и изворът на нуждата им от внимание, да се поговори с родителите; да се разиграят различни игри за повишаване на емпатията и чувството за общност.

Дадените отговори са индикация както за наличие на предпоставки за възникване на конфликтни ситуации и ситуации на насилие и тормоз, така и за ресурсите на групата-клас да се справи с прояви от подобен характер.

Според анкетираните ученици в училище се наблюдава малък процент на тормоз, като най-често преобладава във вербална форма. По-голям е процентът на тези, които са свидетели, по-малък е на тези, които тормозят и на тези, които са тормозени. Прави впечатление, че при случаи на тормоз, малка част децата споделят и търсят помощ.

Като цяло преобладаващата част от учениците не съобщават за лични преживявания, свързани с тормоз, и не възприемат подобни прояви като широко разпространени в своите класове. Това се потвърждава и от наблюденията на значителна част от класните ръководители. Въпреки това наличието на ученици, които посочват случаи на обиди, подигравки,

заплахи, физическа агресия и изключване от групата, показва, че проблемът съществува и изисква системно внимание.

Особено ясно се откроява словесната и психологическата агресия – обиди, подигравки, дразнене, разпространяване на слухове и настройване на ученици един срещу друг. Тези прояви могат да бъдат подценявани или възприемани като обичайни отношения между връстници, но при повторяемост и насоченост към определен ученик могат да доведат до сериозни негативни последици за неговото емоционално състояние и усещането му за принадлежност към класа. Наред с тях са установени и прояви на физическа агресия и заплахи, които също не бива да бъдат пренебрегвани.

Предвид горепосочените изводи е препоръчително да се работи за подобряване микроклимата в класовете, мотивацията за учене и дисциплината на учениците.

1. По възрастови групи

Резултатите очертават и различия между възрастовите групи. В отделни класове, особено при част от учениците в прогимназиален етап, се регистрира по-осезаемо разпознаване на негативни взаимоотношения и доминиращо поведение.

Данните от проучването във VII клас също насочват към необходимост от целенасочена работа в паралелките, в които са установени предпоставки за повишена агресивност. Това налага превантивните дейности да бъдат съобразени с възрастовите особености и конкретния микроклимат във всеки клас.

Положителен ресурс за училищната общност е установената готовност за взаимопомощ и подкрепа между съучениците. Значителна част от анкетираните разпознават ученици, които помагат на другите, а отговорите на свидетелите на тормоз показват нагласа за оказване на съдействие и търсене на помощ от възрастен. Този потенциал следва да бъде целенасочено развиван чрез дейности за изграждане на емпатия, толерантност, уважение и активна позиция срещу агресията. Добра практика на училището са дейностите на ученическия омбудсман и Ученическия парламент.

Същевременно резултатите показват необходимост от подобряване на механизмите за споделяне и реакция при случаи на тормоз. Особено внимание заслужава обстоятелството, че сред учениците, потърсили помощ, преобладават тези, които не отчитат прекратяване на тормоза вследствие на споделянето. Това поставя акцент не само върху насърчаването на учениците да съобщават за проблемите си, но и върху последователното проследяване на всеки сигнал, предприемането на конкретни действия и обратната връзка към потърпевшите.

От значение е и обстоятелството, че част от учениците посочват училищни пространства като коридорите, тоалетните, класните стаи и двора като места, на които се наблюдават прояви на тормоз. Това налага по-

целенасочено наблюдение и организация на присъствието на педагогическите специалисти в тези зони, особено в междучасията и при по-слабо структурирани дейности.

Въз основа на получените резултати може да се направи оценката, че в училището не се очертава еднозначно доминиране на проявите на тормоз, но са налице отделни проблемни взаимоотношения и рискови ситуации, които изискват своевременна и последователна педагогическа намеса. Установените положителни нагласи към взаимопомощта и подкрепата са добра основа за надграждане на работата по превенция. Наред с това е необходимо да се засили вниманието към словесните и психологическите форми на агресия, да се подкрепят учениците, които са обект на негативно отношение, и да се работи целенасочено с тези, които проявяват агресивно и доминиращо поведение.

В заключение, ситуацията в училище може да бъде определена като относително спокойна в общ план, но с наличие на конкретни рискови прояви и паралелки, изискващи повишено внимание. Приоритет следва да бъде утвърждаването на сигурна и подкрепяща образователна среда, в която тормозът не се омаловажава, сигналите се приемат сериозно, а всеки ученик има увереността, че може да потърси помощ и ще получи адекватна подкрепа.

ПРЕПОРЪКИ ЗА РАБОТА ПРЕЗ УЧЕБНАТА ГОДИНА.

При прилагане стратегии за справяне с агресията и насилието в училище за СУ „Черноризец Храбър“, понастоящем е налице насоченост по-скоро от реагиране на агресията към нейната превенция. Това потвърждава нашето становище, че в работата за преодоляване насилието и тормоза в училище е необходимо да се набляга на управление на гнева, на внезапната ярост и управление на конфликтите.

1. При работата през учебна година е препоръчително да се развиват инициативи, които намаляват съвкупното равнище на виктимизация и риска от агресивно поведение и насилие.

2. Превенцията е първична – за ученици, които не са имали агресивно поведение и вторична – за тези, които са проявявали агресия.

3. По отношение интервенция и справяне с конкретни случаи и прояви е препоръчително класните ръководители при получаване на информация за ситуация на насилие своевременно да подават информацията към помагащите специалисти.

4. Важно е да се насърчава участието на учениците в процеса на справяне с тормоза. Участието на учениците е от основно значение, за да се насърчи развитието на идентичност, принадлежност и отговорност. По този начин се цели учениците да бъдат отговорни за себе си, за действията си и за взаимоотношенията си с другите.

За ефективното справяне с тормоза от изключително значение е да се повлияе и промени поведението на всяко дете, а не да се съсредоточават усилията само върху преките извършители и потърпевши. Начините и подходите за това са различни, но те са неделима част от общата стратегия за справяне с явлението.

Положителната подкрепа Ненасилствената комуникация. Подкрепа на всеки опит на детето да реши междуличностните си конфликти по мирен, ненасилствен начин.

Да се помага на децата да изразяват с думи в спокойна форма своите искания и чувства към другите. Да им се обяснява механизмът на конфликтите. Да се учат да искат помощ от другите; да осъзнаят причините и следствията от агресията.

Много важно е да се разграничат случаите, когато не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между децата. За целта е необходимо да се наблюдава поведението на децата, включително и на тези, които само присъстват без активно да участват.

Зачитане на личното достойнство и ценността не всеки един.

Цялата училищна общност – ученици, учители, родители, непедагогически персонал да бъде ангажирана с проблема и въвлечена в активното прилагане на мерките за неговото решаване.

Възпитаването на толерантност в училище е процес на взаимодействие между влиянията на учителя и дейността на учениците за създаване, развитие и поддържане на справедливи, обективни, не догматични и приемливи отношения (съчувствие) към тези, чиито възгледи, мнения, практики, способности, раса, религия, националност и т.н., се различават от собствените.

Изготвил:

Снежана Йотовска .....
Педагогически съветник